

Ташиев Н.М., Назарбекова О.А., Тууганбаев А.

ЭКОНОМИКАНЫ САНАРИПТЕШТИРҮҮ ШАРТЫНДА БУХГАЛТЕРДИК ЭСЕПТИ АВТОМАТТАШТЫРУУНУН МААНИСИ

Ташиев Н.М., Назарбекова О.А., Тууганбаев А.

ЗНАЧЕНИЕ АВТОМАТИЗАЦИИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

N.M. Tashiev, O.A. Nazarbekova, A. Tuuganbaev

THE VALUE OF ACCOUNTING AUTOMATION IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION OF THE ECONOMY

УДК: 657.1

Илимий макалада экономиканы санариптештирүү шартында бухгалтердик эсепти автоматташтыруунун мааниси каралган. Азыркы учурда бухгалтердик эсепти автоматташтырууну маалыматтык технологиялардын жардамысыз элестетүү мүмкүн эмес. Ошондуктан жаңы маалыматтык технологияларды колдонуу, азыркы замандын талабы болуп саналат. Кыргызстанда маалыматтык технологиялардын өнүгүү деңгээли, абалы жана келечеги изилдөөнүн негизги объектиси болуп саналат. Мындан сырткары маалыматтык технологияны бухгалтердик эсепте колдонуу, анын ишканаларын ишмердүүлүгүнө тийгизген таасири каралган. Тактап айтканда ишканаларда бухгалтердик эсепти автоматташтырууда колдонулуп келген “1С Мекеме” программасынын артыкчылыктары жана ыңгайлуулугу каралган. Экономиканы санариптештирүү шартында маалымат технологияларынын мааниси абдан зор. Себеби, азыркы тапта экономикалык мамилелер санариптик технологиялардын жардамысыз ишке ачуусу абдан татаал. Тактап айтканда соода сатык иштеринде, өндүрүштүк тармак жана кызмат көрсөтүү чөйрөлөрүндө эсеп жүргүзүү маалыматтык технологиясыз ишке ашпайт. Ошондуктан экономиканы анын ичинде бухгалтердик эсепти автоматташтыруу замандын талабы болуп эсептелет.

Негизги сөздөр: санариптик экономика, бухгалтердик эсеп, маалымат технологиялары, экономика, каржы, эсеп саясаты, будут технологиясы.

В научной статье рассмотрено значение автоматизации бухгалтерского учета в условиях цифровизации экономики. В настоящее время автоматизацию бухгалтерского учета невозможно представить без помощи информационных технологий. Поэтому применение новых информационных технологий является требованием современности. Основным объектом исследования являются уровень, состояние и перспективы развития

информационных технологий в Кыргызстане. Кроме того, предусмотрено использование информационных технологий в бухгалтерском учете, их влияние на деятельность предприятия. В частности, были рассмотрены преимущества и удобство программы “1С Предприятие”, применяемой в автоматизации бухгалтерского учета на предприятиях. В условиях цифровизации экономики значение информационных технологий очень велико. Ведь, в настоящее время экономические отношения очень сложны без помощи цифровых технологий. В частности, ведение учета в торговой деятельности, производственной сфере и сфере услуг не может осуществляться без информационных технологий. Поэтому автоматизация экономики, в том числе бухгалтерский учет является требованием времени.

Ключевые слова: цифровая экономика, бухгалтерский учет, информационные технологии, экономика, финансы, учетная политика, облачные технологии.

The scientific article considers the importance of accounting automation in the conditions of digitalization of the economy. Currently, accounting automation is impossible to imagine without the help of information technology. Therefore, the use of new information technologies is a modern requirement. The main object of the research is the level, state and prospects of information technology development in Kyrgyzstan. In addition, it provides for the use of information technologies in accounting, their impact on the company's activities. In particular, the advantages and convenience of the program “1С Enterprise”, used in the automation of accounting at enterprises, were considered. In the context of digitalization of the economy, the importance of information technologies is very high. After all, economic relations are currently very complex without the help of digital technologies. In particular, accounting in trade, manufacturing and services cannot be performed without information technology. Therefore, automation of the economy, including accounting, is a time requirement.

Key words: *digital economy, accounting, information technology, economics, finance, accounting policy, cloud technologies.*

Азыркы учурда бизнести башкаруу чөйрөсүндө маалыматтык технологияларды колдонуу жогорку деңгээлде өнүгүүдө. Тактап айтканда экономиканын баардык чөйрөсүндө заманбап маалымат технологияларды үзгүлтүксүз колдонуу жүрүп жатат. Анын ичинде кесипкөй бухгалтер болуу үчүн дагы автоматташтырылган системаларды колдоно билүү замандын талабы болуп калды. Башкача айтканда бухгалтердик отчеттуулукту түзүү, финансылык маалыматтарды оперативдик жол менен алуу компьютердик технологиялардын жардамысыз жүргүзүлбөй тургандыгы анык.

Азыркы тапта бүткүл дүйнө санариптик технологияларды жогорку ылдамдыкта колдонууну жана өнүктүрүүнү үзгүлтүксүз ишке ашырып жатат. Ушуга улай экономиканы санариптештирүү, жаңы маалыматтык технологияларды колдонуу жана иштеп чыгуу процесстери биздин өлкөдө дагы үзгүлтүксүз жүргүзүлүүдө. Бул боюнча мамлекет тарабынан бир топ иштер аткарылып жаткандыгы анык. Мисалы мамлекет башчыбыз өзүнүн жарлыгы менен “2019-жыл Региондорду өнүктүрүү жана өлкөнү санариптештирүү жылы” деп жарыялады [1]. Мындан сырткары укуктук-нормативдик базалар жана Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Санариптик трансформациялоо маселелери боюнча эксперттик кеңеш түзүлүп иш алып барып жаткандыгы белгилүү. Демек өлкөнүн экономикасын санариптештирүү процесстери чоң максаттар менен башталды десек болот. Учурда санариптик экономика, экономиканы санариптештирүү процесстери жөнүндө бир топ ой пикирлер жаралууда. Тактап айтсак санариптик экономика терминин биринчи жолу 1995-жылы Америкалык информатик Николас Негропonte (Массачусетс университети, АКШ) өзүнүн эмгегинде колдонгон [3]. Азыркы мезгилде санариптик экономика термини эң эле популярдуу чекке жетти.

Экономиканы санариптештирүү шартында, ишканаларда бухгалтердик эсепти автоматташтыруунун орду абдан чоң деп эсептейм. Себеби, ишканалардагы финансылык-чарбалык ишмердүүлүктү бухгалтердик эсепте ар кандай аспектте чагылдыруу убакыт талап кылган, татаал маселе экен-

диги анык. Мисалы биринчилик бухгалтердик маалыматтарды, чарбалык операцияларды атайын биринчилик документтерге каттоо, группаларга бөлүштүрүү, ишмердүүлүктүн жыйындысын отчет катары көрсөтүү бир топ убакытты талап кылары шексиз. Анткени финансылык маалыматты уюмдун ички колдонуучулары, жетекчилер, ар кандай деңгээлдеги башкаруучулар жана сырткы колдонуучулар (мамлекеттик органдар, акционерлер, инвесторлор, кредиторлор) чечим кабыл алуу жана ишкананын финансылык абалын баалап-билүү максатында колдонору белгилүү. Ошондуктан биринчилик бухгалтердик маалыматтарды системалуу отчет түрүндө көрсөтүү үчүн бухгалтердик эсепти автоматташтыруу максатка ылайык эсептелет.

Азыркы коомдо маалыматты иштеп чыгуу технологиясынын негизги техникалык жабдык болуп жеке компьютер саналат. Көпчүлүк уюмдарда бухгалтердик эсеп маалыматтарды ишенимдүү сактоого, документтерди жана отчетторду түзүүгө, бухгалтердик маалыматты талдоого арналган атайын программалык камсыздоонун жардамы менен жүргүзүлөт. Алар бухгалтерлердин бири-бири менен тыгыз байланышта болуусун, бухгалтердик эсепти оперативдүү жүргүзүүгө жана башкаруучу персоналга тиешелүү маалыматты ылдам жеткирүүгө жана башкаруу чечимдерин ылдам кабыл алууга мүмкүнчүлүк берет. Бухгалтердик эсепти автоматташтыруу негизинен бухгалтерлердин ишин жеңилдетет жана маалыматты кол менен топтоого салыштырганда бир топ артыкчылыктарды алып келет:

- баштапкы документтердеги маалыматтарды автоматтык түрдө толтуруу;
- ири көлөмдөгү маалыматтарды тез иштеп чыгуу;
- аналитикалык маалыматтарды кабыл алууга ыңгайлуу формада берүү (диаграммалар, графиктер, таблицалар);
- отчеттуулук регистрлерин түзүү (эмгек акы, бухгалтердик баланс, кассалык китеп);
- кагаз документтердин санын кыскартуу;
- жетекчилик менен кол алдындагылардын, уюштуруу бөлүмдөрүнүн ортосунда тез арада маалымат алмашуу;
- арифметикалык каталарды четтетүү;

- көзөмөл кылуучу органдар жана банктар менен онлайн байланышты түзүү.

Азыркы убакта бухгалтердик эепти автоматташтыруу атайын адистештирилген программалардын жардамында жүргүзүлүүдө. Мисалы, эң эле кеңири колдонулуп келе жаткан “1С Бухгалтерия” программасы, Инфо-бухгалтер ж.б. ушул сыяктуу программалар кеңири кулачын жаюуда. Заманбап маалымат технологияларды колдонуу ишкана үчүн убакытты үнөмдөө, физикалык жумуштуу азайтуу жана маалыматтарды оперативдүү түрдө алууга мүмкүнчүлүк берет. Ошол эле “1С Бухгалтерия” программасын колдонуу ишкана үчүн бир топ артыкчылыктарды алып келет, тактап айтканда чарбалык операцияларды бухгалтердик документтерге так жана туура толтуруу мүмкүнчүлүгүн берет. Ал эми чарбалык операцияларды системалаштыруу, отчеттун формаларына жайгаштыруу процесси автоматтык түрдө программанын жардамында ишке ашырылат.

Азыркы учурда автоматташтырылган бухгалтердик система боюнча чарбалык операцияларды эсепке алууну 1 гана цикл менен жүргүзсөк болот. б.а. чарбалык операцияны биринчилик толтурулуучу бухгалтердик документтерге каттаган соң, биз каалаган журналды, ведомостторду жана отчеттерду автоматтык түрдө чыгаруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болобуз.

Мындан тышкары ишканаларда бухгалтердик эепти автоматташтыруучу программалык камсыздоону тандоо, ага ылайык бухгалтердик эепти уюштуруу негизги кадамдардын бири болуп саналат. Бул максатта, ишкана айрым көрсөткүчтөрүн жана өзгөчөлүктөрүн так аныктап алуусу зарыл болуп эсептелет. Ал үчүн ишкананын төмөнкү параметрлерине көңүл буруу зарыл:

- Компания түзүмү;
- иш-аракеттери (өндүрүү, кызмат көрсөтүү, соода иштери ж.б.);
- автоматташтыруу үчүн операциялардын тизмеси;
- документтердин көлөмү;
- каржы бөлүмүнүн туруктуу кызматкерлеринин кесиптик даярдыгы ж.б.

Учурда бухгалтердик маалыматты иштеп чыгуу үчүн көптөгөн программалык камсыздоолор бар. Аларды өзүнүздүн иш жүргүзүүңүзгө карап

тандоого укуктуусуз. Башкача айтканда ар бир программаны төмөнкүдөй болгон критерийлерге карап баалап алсаңыз болот.

1. Функционалдык толуктук.
2. Комплекстүү тейлөө, бул регламенттердеги, отчеттуулук формаларындагы, эсептөө эрежелериндеги жана башка өзгөрүүлөргө жараша программалык камсыздоону өз убагында жаңыртуу болуп саналат.
3. Программалык жактан ыңгайлуулук. Программанын интуитивдик интерфейсине, программаны тез арада ишке киргизүү жана өз алдынча иштеп чыгуу мүмкүнчүлүктөрүнө өзгөчө көңүл буруу керек.
4. Техникалык колдоо.
5. Алыскы жерде иштөө мүмкүнчүлүгү, бул бир нече локалдык тармактарда бир учурда бир маалымат базасы аркылуу бир канча колдонуучу менен иштөөгө мүмкүнчүлүк берет.
6. Автоматташтыруунун негизги милдети - маалыматтарды тутумга бир жолку киргизүү, ошондуктан программаны тандоонун критерийи болуп маалымат алмашууга ыңгайлуулугу жана башка маалымат системасы менен шайкештүүлүгү каралат.
7. Бизнести өнүктүрүүгө жана жаңы бухгалтердик ыкмаларды киргизүүгө ыңгайлашуу.
8. Маалыматтык коопсуздук.
9. Программалык продуктунун наркы.

Ушул учурларда ишканаларда эсепке алууну автоматташтыруучу абдан популярдуу жана кеңири таралган программалык камсыздоо болуп “1С Мекеме” программасы болуп саналат. Бул программа ар кандай бухгалтердик операцияларды автоматтык түрдө эсепке алууну, салыкты эсептөөнүн методикасын жана отчетторду түзүүнүн оной жолдорун өзүнө камтыйт. Биздин өлкөдө бухгалтердик эепти автоматташтыруучу программаларды колдонгондордун дээрлик 70% пайызга жакыны “1С Мекеме” программасын колдонуп жатышат. Демек, бул программа ишкерлер үчүн ыңгайлуу жана экономикалык жактан натыйжалуу экендиги анык болуп калды.

Дагы кошумча айта кетүүчү нерсе интернет кенири жайылган шартта ар бир кардар жумуш ордунда гана иштебестен, өзү каалаган учурда, каалаган орундукта иштөө зарылчылыгы жаралат. Анткени, өз кезегинде туура чечим кабыл алуу

ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА, № 2, 2020

үчүн зарыл болгон маалыматтар ар кандай мезгилде керек болушу мүмкүн. Бул учурда жумуш ордунда жок болсо дагы, интернет жеткиликтүү жерден зарыл болгон маалыматты алууга болот. Бул маселелерди чечүү үчүн атайын онлайн типтеги программаларды колдонууга туура келет. Бул ыкманы колдонуу менен өзүбүздүн убакытты үнөмдөөгө жана мекеме үчүн зарыл болгон маалыматты алууга жетишебиз. Мындай аралыктан иштөөгө ылайыкташкан программалык камсыздоодон бир мисал, “1С Мекеме” программасын ижарага алуу же болбосо онлайн түрүндө колдонуу тартып карасак болот.

Белгилеп кетүүчү нерсе, бухгалтердик эсепти автоматташтыруу процессинде ата-мекендик өндүрүшчүлөрдүн бухгалтердик программалык камсыздоолору аз экендиги биздин рынокто байкалууда. Себеби, биздин өлкөдө бухгалтердик программаларды иштеп чыгуучу адистердин жетишсиздиги, адистештирилген уюмдардын анча өнүгө электиги

кедергисин тийгизип жатат десек болот. Анткени, биздин өлкөдө жеке компаниялардын, бюджеттик мекемелердин жана башка укуктук формадагы уюмдардын көпчүлүгү “1С” фирмасынын (Россия, Москва) программалык продукцияларын колдонууну далил катары карасак болот. Бирок, ага карабастан аз болсо дагы ар кандай типтеги ата-мекендик өндүрүшчүлөрдүн программалык камсыздоолору колдонууга чыгып жаткандыгы бизди кубандырат. Мисалы, “Информ.кг” ЖЧКсынын бизнесте башкаруу жана эсепти жүргүзүүчү “Inform: Business Pro” программалык камсыздоосу, Кыргызстан, “Корренткаунт компани” ЖЧКсынын отчетторду түзүүчү “Balans” программасы, “Microinvest” Компаниясынын (Болгария-Кыргызстан) бухгалтердик эсепти жүргүзүүчү “Microinvest” программалык камсыздоосун атасак болот. Мындан сырткары Россиялык өндүрүүчүлөрдүн бир топ программалык камсыздоолорун колдонуп келишүүдө (табл. 1) [4].

1-таблица

Азыркы учурда Кыргызстанда колдонулуп жаткан бухгалтердик программалык камсыздоолор.

№	Программанын аталышы	Өндүргөн өлкө, фирма	Колдонуу чөйрөсү	Программанын түрлөрү	Орточо баасы (сом)
1.	- “Inform: Business Pro”	Кыргызстан, “Информ.кг” ЖЧКсы	Бизнесте башкаруу Бизнесте башкаруу жана бух.эсеп	- “Inform: Business Lite” - “Inform: Business Pro”	12500 17500
2.	Balans	Кыргызстан, “Корренткаунт компани” ЖЧКсы	Бухг. отчеттуулук	Balans	12000
3.	Microinvest	Болгария-Кыргызстан “Microinvest” Компаниясы	Бух. эсеп	Microinvest-кафе Microinvest-склад про	15500 15500
4.	“1С Бухгалтерия”	Россия, Фирма “1С”	Бизнесте башкаруу, Бух. эсеп (комплекс)	- 1С Бухгалтерия (коммер. проф.) - 1С Бухгалтерия (бюджет) - 1С Соода - 1С Пансионат ж.б.	28000 30000 28000 22800
5.	Парус-Бухгалтерия	Россия, “Парус” Корпорациясы	Бух. эсеп	Парус-Бухгалтерия	9500
6.	Инфо-Бухгалтер	Россия, “Инфо-Бухгалтер” ЖЧКсы	Бух. эсеп	Инфо-Бухгалтер	18000
7.	Турбо-Бухгалтер	Россия, “Турбо-Бухгалтер” ЖЧКсы	Бух. эсеп	Турбо-Бухгалтер	12000

Изилдөөлөр көрсөткөндөй биздин өлкөдө бухгалтердик эсепти автоматташтырууда негизинен Россиялык өндүрүүчүлөрдүн программалык камсыздоолору көбүрөөк колдонулары байкалды. Ал эми Кыргызстандык программалык камсыздоочулар эми гана өнүгүү жолуна түшкөндүгүн айтсак болот.

Биз жогорудагы санап өткөн программалык камсыздоолордон сырткары бир канчалаган санарип технологияларды атасак болот. Алардын бири болуп булут технологиясы саналат. Булуттагы эсептөө Интернет кызматы катары эс тутуму же эсептөө кубаты сыяктуу компьютердик ресурстарды камтыйт. Бул технологияны колдонуунун өзгөчөлүгү, кымбат баалуу жабдууларды сатып алуунун, ага тейлөө үчүн адистерди жалдоонун же атайын программалык камсыздоону орнотуунун кажети жок. Булут кызматтарын колдонуу үчүн, интернетке туташуу жетиштүү болот.

Булут технологиясынын эң жөнөкөй мисалы - виртуалдык эс тутум, мисалы, Яндекс-Диск, Drop-Box, Google-диск [2].

Булут – бул төмөнкү мүнөздөмөлөргө ээ болгон санариптик мейкиндик же эсептөө кубаты.

- учурдагы колдонуучуга керектүү функцияларды өз алдынча тандоо мүмкүнчүлүгү (туташуу ылдамдыгы, эс тутум, эсептөө кубаты, ошондой эле булутту ижарага алган убакыт).

- каалаган программаны колдонуп булут технологиясын пайдалануунун болушу.

- жеткирүүчү менен өз ара аракеттенүүнүн жоктугу.

- колдонуучу өзү колдонгон кызматтардын топтому үчүн гана акы төлөйт.

Булут технологиясынын жардамы менен бухгалтердик эсептин бардык салттуу милдеттерин аткарууга болот: финансылык, башкаруучулук, салыктык эсептерди электрондук түрдө жүргүзүү

жана статистикалык отчетторду түзүү, баштапкы бухгалтердик документтерди толтуруу, салыктарды жана камсыздандыруу төгүмдөрүн эсептөө.

Технологиянын өзгөрүшү бухгалтердик эсеп парадигмасынын өзгөрүшүнө алып келди, бул илимпоздордон жана практик адистерден жаңы санарип экономикасында бухгалтердик эсепти жүргүзүүдө негизги түшүнүктөрдүн моделин түзүү, мыйзамдарды, ченемдик документтерди, көрсөтмөлөрдү жана регламенттерди иштеп чыгуу үчүн биргелешип иштөөнү талап кылат. Жыйынтыгында ишканаларда бухгалтердик эсепти автоматташтырууда маалыматтык технологияларды колдонууну мындан дагы жогорку деңгээлге чыгаруу абзел. Себеби биздин рыноктогу автоматташтырылган системалардын бир канча түрлөрүн санап өткүк, бул азыркы маалыматтык технологиянын заманында жетишсиз деп эсептейм. Ушуга улай эле ата-мекендик ойлоп табуучулардын дагы программалык камсыздоолорун кезиктирдик. Демек маалымат технологияларды колдонуу улам өсүп жаткан шартта бухгалтердик эсепти автоматташтыруучу программаларды иштеп чыккан ата-мекендик өндүрүшчүлөрдү ар тараптан колдоо керектигиз зарыл деп эсептейм.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын Президентинин Указы 11.01.2019-ж. №1.
2. Сокерин П.О. Применение облачных технологий в бухгалтерском учете [Научная статья] / П.О. Сокерин // Журнал «Научные стремления» - 2019. - №25. - С. 72-74.
3. Цифровизация: история, перспективы, цифровые экономики России и мира [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.uppro.ru/library/strategy/tendencii/cyvrovizaciya-trend.html>.
4. Компания “Като-Экономикс” [Электронный ресурс] Режим доступа: - <http://www.1c-kato.kg>